

FRAZELOGIJA

Višečlane jezične jedinice koje se u govornom aktu uvijek reproduciraju kao cjelina nazivaju se frazemi. Npr. *trn u peti* znači biti nekome na velikoj smetnji. Frazeme proučava posebna jezikoslovna disciplina koja se zove **frazeologija**.

Četiri su uvjeta koje neka veza leksema mora ispuniti da bi bila frazem:

- 1.) Da se ta veza leksema reproducira u govornom činu kao postojana veza čije članove nije moguće zamijeniti ni ispuštati (npr. *imati slobodne ruke* - slobodno odlučivati; ne možemo ispustiti element slobodno, jer veza *imati ruke* nije frazem).
- 2.) Da se ta postojana veza sastoji od najmanje dviju punoznačnica.
- 3.) Semantički uvjet; bar jedna punoznačnica "žrtvuje" glavninu svog leksičkog značenja da bi se moglo oblikovati novo posebno značenje frazema, npr. *Živi Bogu iza leđa* znači da živi vrlo daleko, u nekoj zabiti.
- 4.) Da se frazemi kao leksičke jedinice mogu u kontekstu aktualizirati u svim sintaktičkim funkcijama u kojima se pojavljuju leksemi. npr frazem *bila je trn u peti* po sintaktičkoj je funkciji predikat, a leksem *Bogu iza leđa*, po funkciji je priložna oznaka.

Frazemske inačice su frazemi u HSJ (hrvatski standardni jezik) koji ulaze u različitim funkcionalno ravnopravnim oblicima; inačice se najčešće razlikuju jednom sastavnicom, npr. *trn u peti = trn u oku* ; *hladan kao led = hladan kao mramor*.

Frazemske višeznačnice su frazemi koji se značenjski šire, npr. *Petar je u svom poduzeću bog bogova* (frazem bog bogova ovdje znači vrlo utjecajan čovjek), a u rečenici: *bilo nam je bog bogova*, taj frazem znači izvrsno.

Frazemske istoznačnice ili sinonimije kada dva ili više frazema imaju isto značenje. Tada govorimo o frazema istoznačnosti. Frazemi *tanak kao čačkalica*; *sama kost i koža*; *suh kao bakalar* znače vrlo tanak, mršav.

Frazemski antonimi - značenja dvaju frazema mogu se odnositi na suprotna svojstva. Npr *živjeti kao na kruhu i vodi* (oskudno živjeti) je u opreci odnosno je u suprotnom značenju sa frazemom *živjeti kao bubreg u loju*. Drugi primjer je *spor kao puž* i *brz kao zec*.

Frazemske sraslice - glavna je značajka da im bar jedna od sastavnica nema vlastitog leksičkog značenja; takve se sastavnice pojavljuju samo u frazema sraslicama. npr. *lile mile* (prijateljski, dopustljivo); *mile lile* (naklono); *ni bu ni mu* (ništa); *šuć-muć* (i ovako i onako).

Frazemi prema vrsti riječi glavne punoznačnice

- **imenički** (glavom i bradom, kost i koža, mačji kašalj, bez glave i repa, knjiški moljac, bog i batina)
- **pridjevski** (pun puncat, hladan kao špricer, živ i zdrav)
- **glagolski** (imati petlju, dizati u oblake, kovati u zvijezde, sjediti na ušima)
- **priložni** (mic po mic, tu i tamo, navrat-nanos)

Frazemi prema sintaktičkom ustrojstvu

- **frazemi rečenice** – (Prošla baka s kolačima. Kud svi Turci, tud i mali Mujo.) U ovu skupinu ubrajamo i poslovice i izreke. (Krv nije voda. Sit gladnu ne vjeruje. Ne možeš imati i ovce i novce.)
- **frazemi sintagme** – uklapaju se u rečenicu kao njezin sastavni dio (Pružio joj je ruku **mrtvo-hladno**. Nekoliko je trgovina **stavilo ključ u bravu**. To ti je **mačji kašalj**.)

- **frazemske sraslice** – svi su dijelovi frazema promijenili značenje (nema tu trt-mrt, šuć-muć pa prolij, mile-lale)

Frazemi prema podrijetlu

- **nacionalni** (od Kulina bana, i mirna Bosna, ispravljati krivu Drinu)
- **biblijski** (nevjerni Toma, jabuka razdora, križni put, anđeo čuvar, Judin poljubac, žrtveno janje, kroz ušicu igle)
- **povijesni – antički** (kocka je bačena, trojanski konj, gordijski čvor, Sizifov posao, Tantalove muke, Pandorina kutija)
- **sportski** (crveni karton, nizak udarac, ispod pojasa, peta osobna)
- **književni** (biti ili ne biti, jurišati na vjetrenjače, posljednji Mohikanac)
- **glazbeni** (zadnja rupa na svirali, biti truba, zadnja violina)
- **zoološki** (pojeo vuk magarca, morski vuk, mačji kašalj, mačak u vreći, u tom grmu leži zec) ...